

KRONİK

Hakim Güçlere ve Hakim Gazeteciliğe Meydan Okuyan Bir Girişim: Wikileaks*

Yrd. Doç. Dr. Gülseren Adaklı, A.Ü. İletişim Fakültesi

28 Kasım 2010, dünya siyasetinde önemli bir kırılmanın tarihi olarak kayıtlara geçti. Bu tarihte, Wikileaks adlı "muhabir" (whistleblower) web sitesi, Amerikan diplomatlarına ait 251 bin 287 gizli diplomatik telgrafi yayımlamaya başladı¹. Bu telgrafların çok küçük bir kısmı yayınlandığında kıyametin büyüğü koptu; dünyayı yönetenler, yayınlanacak yeni belgeleri engellemek için seferber oldu. Üstelik telgrafların yarattığı ilk şoku, dünyanın umulmadık coğrafyalarında (Arnavutluk, Tunus, Mısır, Cezayir, Sudan, Yemen, vb.) ard arda patlak veren halk isyanları takip etti.

Bu isyanların Wikileaks belgeleriyle ilişkisi dolaylı olabilir, lakin bu iki fenomen arasında güçlü bir tarihsel bağ olduğu yadsınamaz bir gerçek². Diyelim son 30 yıldır doludizgin ilerleyen ve dünya halklarını daha fazla

*Bu yazıdaki görüşlerin daha geniş biçimde ele alındığı bir inceleme için bkz. Gülseren Adaklı (2011) "Wikileaks versus kapitalizm", *Bianet Online Haber Portalı*, 10 Ocak, <http://www.bianet.org/bianet/bianet/127079-wikileaks-versus-kapitalizm>

¹Bu telgrafların 15,652'si "secret", 101.748'i "confidential", 133.887'i "unclassified" olarak kodlanmıştır (yani sızan belgelerin sayısı en gizliden daha az gizliye doğru artmaktadır); en çok tartışılan ülke Irak (15,365), en çok telgraf geçilen ülke ise Türkiye'dir (7.918). <http://wikileaks.ch/cablegate.html> (erişim tarihi: 6 Şubat 2011)

²Arap dünyasının ilk protesto dalgası ile Wikileaks arasında ilişki kuran bazı kaynaklar:

- Elizabeth Dickinson (2011) "The First WikiLeaks Revolution?", 13 Ocak, *Foreign Policy*, http://wikileaks.foreignpolicy.com/posts/2011/01/13/wikileaks_and_the_tunisia_protests
- Amy Davidson (2011) "Tunisia and WikiLeaks", *New Yorker*, 14 Ocak, <http://www.newyorker.com/online/blogs/closeread/2011/01/tunisia-and-wikileaks.html#ixzz1DDfhiuIE>
- Ian Black (2011) "Tunisia: The WikiLeaks connection", *The Guardian*, 15 Ocak, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jan/15/tunisia-wikileaks-ghannouchi>
- Mona Eltahawy (2011) "Tunisia: the first Arab revolution", *The Guardian*, 16 Ocak, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/jan/16/tunisia-first-arab-revolution-ben-ali>
- Maha Azzam (2011) "How WikiLeaks helped fuel Tunisian revolution", *CNN International*, 18 Ocak, http://articles.cnn.com/2011-01-18/opinion/tunisia.wikileaks_1_tunisians-wikileaks-regime?_s=PM:OPINION

güçsüzleştiren neoliberal politikalara karşı çok yönlü bir itiraz dalgasını bunlar üzerinden izlemek ve çözümlenmek hayli mümkün. Kısaca belirtmek gerekirse Wikileaks, dünya cehenneminde ayakta kalmaya çalışan, kendi varoluşu dışında herhangi bir güce sahip olmayan insanlar için umut ışığı yaktı, çok çeşitli saldırıların hedefi oldu ama belki de hiç hesap etmediği biçimde, küresel bir isyan dalgasının fitilini ateşledi...

Avustralya doğumlu eski bir hacker olan Julian Assange ve arkadaşları WikiLeaks'i 2006 yılında kurdu ve o tarihten sonra da Kenya'daki yargısız infazlar, Fildişi Sahilleri'ne bırakılan zehirli atıklar, Scientology tarikatının içyüzü, Guantanamo Kampı'ndaki insanlık dışı uygulamalar gibi çok önemli bilgileri kamuoyuna sızdırmaya başladı. 2010'da ise Assange, ABD'nin Afganistan ve Irak'ta yaptığı ve kamuoyundan gizlenen hukuk dışı uygulamalarla ilgili binlerce dokümanı belirli bir sıradüzeni içinde yayımlayarak, sistemin olduğu gibi sürmesinden yana olanları ciddi biçimde ürküttü...³

28 Kasım'dan bu yana etkisizleştirilmeye çalışılan Wikileaks'in 22 Aralık 2010 tarihli ayna sitesinde yer alan çağrı, bu girişimin çalışma biçimini açıkça gösteriyor aslında:

Dünyanın ihtiyaç duyduğu belgelere sahip misiniz? Güvenli bir şekilde hakikati ortaya çıkarmanıza yardım ederiz. Biz, hükümetlerinin ve kurumlarının etik olmayan davranışlarını ortaya çıkarmaya çalışan bütün ülke halklarının yardımcısıyız ve maksimum politik etki yaratmayı amaçlıyoruz. Halktan gizlenen, sansürlenmiş ya da bulanıklaştırılan belgeleri ifşa ederiz. Üyesi oldukları toplulukları ve basını alarma geçiren okurlara güveniniz/yaslanınız. Haydi bakalım!
http://mirror.wikileaks.info/ (erişim tarihi: 6 Şubat 2011).

Telgrafların kamuoyuna sızması, Julian Assange'ın İsveç'te işlediği bir suçtan dolayı 7 Aralık 2010 günü Londra'da tutuklanmasını, kapsamlı bir karalama kampanyasını ve grubun mali kanallarının tıkanmasını da beraberinde getirdi.

³Wikileaks'in en önemli ifşaatları için öncelikle kendi sitesindeki dokümanlara bakmakta yarar var. Aşağıda, ilgili adresler ifşa tarihlerine göre listelenmiştir:

- 5 Nisan 2010: *Collateral Murder: WikiLeaks reveals Pentagon journalist murder-coverup in Iraq, 5 Apr 2010* http://mirror.wikileaks.info/wiki/WikiLeaks_to_reveal_Pentagon_murder-coverup__army_airstrike_video,_5_Apr_2010,_9am
- 25 Temmuz 2010: *Afghan War Diary, 2004-2010*, http://mirror.wikileaks.info/wiki/Afghan_War_Diary,_2004-2010
- 22 Ekim 2010: *Iraq War Logs, 2004-2009* http://mirror.wikileaks.info/wiki/Iraq_War_Logs,_2004-2009/;
- 28 Kasım 2010: *Secret US Embassy Cables (Cablegate), 1966-2010* http://mirror.wikileaks.info/wiki/Secret_US_Embassy_Cables_%28Cablegate%29,_1966-2010/

Ancak Assange, hem Wikileaks'in yarattığı sempati dalgası, hem de kendisine karşı yürütülen psikolojik savaş karşısında gösterdiği sağlam duruşu sayesinde dünya çapında bir kahramana dönüştü. Wikileaks'in bugüne kadarki en büyük ifşa dalgasının henüz başlangıcında, 28 Aralık 1966 ile 28 Şubat 2010 tarihleri arasında 274 diplomatik merkezden geçilen “[B]u telgraflar, ABD'nin müttefiklerine ve Birleşmiş Milletler'e karşı gerçekleştirdiği casusluk faaliyetinin boyutlarını, ‘uydu devletlerdeki’ insan hakları ihlallerini ve yolsuzlukları nasıl görmezden geldiğini, nötr görünen ülkelerle perde arkası görüşmelerini, Amerikan şirketleri için yaptığı lobi faaliyetlerini ve Amerikan diplomatlarının güçlerinin yettiğine reva gördüğü uygulamaları gösterdi.”⁴ Söz konusu yazışmaların en çok Ankara üzerinden gerçekleştiğini (7.918 telgraf); ABD'nin, Ortadoğu politikasında Türkiye'nin egemen güçlerine bakışını ve onlar üzerinden yaptığı hesapları da bu yazışmaların alenileştirilmesi sayesinde öğrendik.

Wikileaks'in yarattığı son dalganın geri plandaki kahramanı, popüler basında Assange'dan daha az yer bulan bir Amerikalı ordu mensubu. 2010 Mayıs'ından bu yana cezaevinde çok kötü şartlar altında tutulan Bradley Manning'in, Irak'ta görev yaptığı sırada ABD Savunma Bakanlığı'nın gizli bilgileri paylaşmak için kullandığı internet şebekesinde (SIPRNet) yüklü belgeleri Wikileaks'e sızdırdığı iddia ediliyor. Düşman kuvvetleri hakkındaki bilgileri analiz etmekle görevli olan 22 yaşındaki er Bradley Manning, yayımlandığında insanları dehşete düşüren 12 Temmuz 2007 tarihli Amerikan saldırısının video görüntülerini ve daha sonra, Amerikan diplomatlarının yazışmalarını içeren 260 bin civarında belgeyi Wikileaks'e sızdırdığı için Mayıs 2010'da tutuklandı. Wikileaks ise kaynak güvenliği politikası nedeniyle, kendisine gönderilen diplomatik telgrafların Manning'ce sızdırıldığını reddediyor ama eğer belgeleri sızdıran Brad Manning ise, onun bir ulusal kahraman olduğunu söylemekten de geri durmuyor.

Wikileaks 28 Kasım'da başlattığı son ifşa sürecinde; ABD'den *New York Times*, İngiltere'den *Guardian*, Fransa'dan *Le Monde*, Almanya'dan *Der Spiegel* ve İspanya'dan *El Pais* ile anlaştı ve belirli kurallara uymaları şartıyla belgeleri bu kuruluşlara servis etti. İlk bakışta karşılıklı bir çıkar ilişkisi gibi görünmekle birlikte bu durum, konvansiyonel gazeteciliğin kurallarının da tartışmaya açılmasını beraberinde getirdi. Burada ayrıntılarıyla irdeleme şansımız yok ama Wikileaks'in “bilimsel gazetecilik” adını verdiği türle geleneksel gazeteciliğin altını nasıl oymaya başladığı üzerine birkaç tespitte bulunabiliriz:

⁴*Secret US Embassy Cables* <http://wikileaks.ch/cablegate.html> (erişim tarihi: 6 Şubat 2011)

- 1)Hiçbir gazetecilik “türü”, devrimsel dönüşümler için tek başına bir güç yaratamaz, bu tip dönüşümler tarihte hep “insan” tarafından “politika” yaparak gerçekleştirildi, bundan sonra da öyle olacağı benziyor...
- 2)İçinde bulunduğumuz dönemde bilgi iktidarı, yaygın medyanın genişleme stratejileri aracılığıyla her geçen gün daha da yoğunluk kazanıyor; sıradan insanlar için bilgiye erişim giderek daha fazla sınırlanıyor...
- 3)Haber, “güvenilir” kaynağa bağımlı bir söylemdir, bu kaynakların sözünü yeniden üretir. Haber kaynağı denen şey ise genelde güçlü/nüfuzlu kişi, grup ya da ülkelerdir. Dolayısıyla geleneksel habercilik, sıradan insanların sözünü değerli bulmayan bir elitizmin bekçisi olarak işlev görmektedir... Belki de bu yüzden, Amerikan gazetecilik kuruluşları Assange’ın kesinlikle “gazeteci” olarak görülemeyeceğinde ısrar ediyor!⁵
- 4)Kaynak bağımlılığıyla da bağıntılı olarak geleneksel haber dili/söylemi, mevcut güç ilişkilerinin devamını sağlayan ideolojik bir yapı arz eder.
- 5)Wikileaks, sıradan insanlarla haber kaynağı arasında cereyan eden kurumsal/mesleki deformasyonları ortadan kaldırmaya dönük bir gazetecilik hamlesi olarak görülebilir.
- 6)Geleneksel gazetecilik dünyası, bilgi tekeline sorgulamaksızın yoluna devam edemez, liberal gazetecilik etiği tartışmalarını gözden geçirmek kaçınılmazdır. Wikileaks hiçbir şey yapmıyorsa bile bu liberal dogmanın sorgulanmasına yol açıyor ve mevcut bilgi otoyollarından nasıl sapılacağı konusunda güçlü ipuçları sunuyor.

Sonuç olarak Wikileaks, bilgi iktidarını merkeze alan önemli bir tartışmayı başlattı ve egemenler bir kez daha bilgi üzerindeki kontrollerinin sınırlarını fark etti. Bir yandan, yeryüzündeki bütün barbar yönetimler ve sermaye grupları Wikileaks’i durdurmak için çeşitli manevralar sergilerken, diğer yandan, mevcut sistemin olduğu gibi devamında önemli bir meşrulaştırıcı dinamik olarak işlev gören geleneksel gazetecilik sorgulanmaya başlandı.

Bundan sonra tam olarak neler yaşanacağını kimse bilemez, ama yıllar boyu onlardan esirgenmiş bilgiler, ezilen ve sömürülen yığınların elinde yeni bir dönemi açmaya adaydır. En azından bunun emareleri bugün, diktatörlerine “artık yeter” diyen halkların göz kamaştıran isyanlarında açık seçik görülüyor...

⁵Bu konuyu ele alan bir yazı için ör. bkz. Roy Greenslade (2011) “More American journalists back away from WikiLeaks and Assange”, *The Guardian*, 11 Ocak, <http://www.guardian.co.uk/media/greenslade/2011/jan/11/wikileaks-press-freedom>.